

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

به نام خدا

محورهای آموزش خلاقیت در جریان تدریس

مؤلف:

مریم خسروی راستابی

انتشارات ارسطو

(سازمان چاپ و نشر ایران - ۱۴۰۲)

نسخه الکترونیکی این اثر در سایت سازمان چاپ و نشر ایران و اپلیکیشن کتاب رسان موجود می باشد

chaponashr.ir

سرشناسه: خسروی راستابی، مریم، ۱۳۷۸
عنوان و نام پدیدآور: محورهای آموزش خلاقیت در جریان تدریس / مولف مریم خسروی راستابی.
مشخصات نشر: ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)، ۱۴۰۲.
مشخصات ظاهری: ۱۱۷ ص.
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۶۹۰-۸-۱
وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: کتابنامه: ص ۱۱۷ - ۱۱۱.
موضوع: آموزش خلاقیت
رده بندی کنگره: TK۵۱۰۵/۸۸۲
رده بندی دیویی: ۰۱۱
شماره کتابشناسی ملی: ۹۵۱۸۷۹۸
اطلاعات رکورد کتابشناسی: فیبا

نام کتاب: محورهای آموزش خلاقیت در جریان تدریس
مؤلف: مریم خسروی راستابی
ناشر: انتشارات ارسطو (سازمان چاپ و نشر ایران)
صفحه آرای، تنظیم و طرح جلد: پروانه مهاجر
تیراژ: ۱۰۰۰ جلد
نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۲
چاپ: زیر جلد
قیمت: ۱۰۰۰۰۰ تومان
فروش نسخه الکترونیکی - کتاب رسان:
<http://chaponashr.ir/ketabresan>
شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۳۳۹-۶۹۰-۸-۱
تلفن مرکز بخش: ۰۹۱۲۰۲۳۹۲۵۵
www.chaponashr.ir

فهرست مطالب

مقدمه	۹
تمدن	۱۱
شکل گرفتن دنیای فردا	۱۴
کودک	۱۵
روانشناسی رشد و دیدگاه های مختلف در روانشناسی رشد	۱۸
نظریه رشد و شناخت	۲۴
روانشناسی تربیتی	۲۶
کودک و آموزش	۲۹
سابقه و ضرورت آموزش کودکان در خارج از ایران	۲۹
مهد کودک مجازی در استرالیا	۳۱
مهد کودک الکترونیکی از ژاپن تا آمریکا	۳۳
سابقه و ضرورت آموزش کودکان در ایران	۳۳
نگاهی به آموزش و پرورش کودکان در جهان امروز	۳۵
انتخاب شیوه مناسب آموزشی	۴۰
خلاقیت	۴۱
مفهوم خلاقیت	۴۱
عوامل موثر بر خلاقیت	۴۲
اهمیت خلاقیت از منظر آموزشی	۴۳

۴۴	راهبردهایی در جهت پرورش خلاقیت کودکان
۴۴	محورهای آموزش خلاقیت در جریان تدریس (منطقی، ۱۳۸۲):
۴۶	کودک و بازی
۴۹	فواید و نکات مثبت بازی در کودکان و دانش آموزان
۵۲	بازی و شخصیت
۵۳	بازی و رشد اجتماعی
۵۴	نقش بازی در رشد و زندگی کودک
۵۵	کودک و هنر
۵۵	تئاتر و هنرهای نمایشی
۵۷	موسیقی و کودک
۵۹	آواز
۵۹	قصه و قصه گوئی
۶۱	شعر
۶۱	نقاشی
۶۲	نقاشی و فرا فکنی
۶۳	کودک و معماری
۶۴	محیط، بازی، خلاقیت
۶۵	روند رشد و بازی کودک
۶۸	ادراک کودک

۶۹	..... حواس پنجگانه
۷۱	..... هوش
۷۲	..... حافظه
۷۳	..... دریافت حسی و ادراکی کودک از فضا
۷۴	..... تاثیر شرایط محیطی و کالبدی بر کودکان
۷۴	..... رنگ
۷۸	..... نور
۷۹	..... صوت
۸۰	..... تهویه
۸۰	..... فضای معماری کودکان
۸۳	..... خصوصیات فضاهای مورد نظر جهت طراحی
۸۴	..... تعامل با محیط
۸۴	..... استفاده از عوامل طبیعی زمین
۸۵	..... فضای سبز
۸۷	..... آب
۸۸	..... طراحی فضای باز و زمین بازی
۸۹	..... ساختارهای بازی ها
۹۱	..... پر جنب و جوش. بازی های فیزیکی
۹۲	..... فکر کردن. بازی های خلاقانه

۹۳	..... داشتن همراه. بازیهای اجتماعی
۹۳	..... بازی در سکوت و آرامش
۹۳	..... تجربه کردن. یادگیری از طریق بازی های حسی
۹۷	..... بازی با شن و گل
۹۹	..... اسباب بازیها
۱۰۱	..... طراحی فضا برای کودکان
۱۰۳	..... نشاط در فضای معماری
۱۰۳	..... راحتی
۱۰۳	..... اکتشاف در فضا
۱۰۴	..... تنوع و پیچیدگی
۱۰۴	..... خوانایی
۱۰۵	..... پذیرا بودن فضا
۱۰۶	..... رشد اجتماعی
۱۰۶	..... ارتباط و قلمرو گزینی
۱۰۷	..... خلوت
۱۱۱	..... منابع و مآخذ

مقدمه

دنیای امروز به دلیل گسترش رویدادهای علمی و تکنولوژیکی و نفوذ عمیق آنها در همه سطوح زندگی، عصر ارتباط و اطلاع رسانی نامیده می شود. به گونه ای که گسترش این امر، در زمینه های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، به مقدار قابل ملاحظه ای مشاهده می شود. آموزش و پرورش به عنوان یکی از پایه ای ترین مفاهیم در تشکیل و توسعه ساختار یک جامعه به شدت تحت تاثیر این گسترش قرار گرفته است.

شکوفایی خلاقیت و نوآوری از مباحث مهم و با اهمیت دنیای امروز است که می توان پیشرفت و توسعه کشورها را به این عامل وابسته دانست. در دنیای امروز رقابت، خلاقیت و نوآوری می تواند عامل برد باشد، بنابراین باید کوشش کرد که در جهت پرورش و شکوفایی خلاقیت ذهنی کودکان و نوجوانان کشورمان گام برداریم و به عواملی که در این راستا موثر هستند توجه کنیم و مبانی آموزش و پرورش خلاقیت را در سطح جامعه ترویج دهیم. از آنجا که تقویت خلاقیت در دوران کودکی در تمام مدت عمر شخص موثر است باید آنرا بسیار مهم دانست. گاردنر معتقد است که تصور و تخیلی که در اوایل دوران کودکی شکل می گیرد، مبنای خلاقیت در دوران بلوغ است. آموزش و پرورش صحیح کودک به معنای فراهم آوردن مقدمات لازم برای به فعلیت رساندن قوای او است

۱۰ محورهای آموزش خلاقیت در جریان تدریس

و باید به رشد احساسی، فیزیکی و عقلانی او کمک کرده تا با مشکلات و درگیری های زندگی به راحتی برخورد کند و برای آن ها راه حل پیدا کند.

بسیاری از پژوهش های حوزه کودک به وجه اکتسابی رشد و یادگیری می پردازد. فلسفه های متنوع آموزشی نظیر تجربه گرایی، طبیعت گرایی، رفتار گرایی و ... نتیجه همین پژوهش ها است. دیدگاه های نوین از جمله آموزش خلاق، یادگیری بازی محور و یادگیری فرآیندی را مبتنی بر خلاقیت و ابتکار کودک می داند که تحت تاثیر محیط فیزیکی و اجتماعی شکل می گیرد. در پی طراحی این شیوه های یادگیری، خلق فضاهایی برای میزبانی آن ها ضروری به نظر می رسد. بحث فضاهای عمومی دوستدار کودک و پیش از آن جنبش ساخت زمینهای باز از یک طرف، توسعه مدارس باز، مدارس چند هسته ای، مدارس اجتماعی از طرف دیگر و خلق موزها، فرهنگسراها و پارک های اختصاصی کودکان همه پاسخی به این ضرورت است.

پژوهش ها نشان می دهند در دوران کودکی قابلیت ها و خلاقیت کودکان پایه گذاری می شود و بهترین زمان پیشرفت برای خلاقیت و تخیل در فاصله سنی ۲ تا ۱۰ سال روی می دهد و کودکان طی این سالها از محیط تاثیر بیشتری می گیرند و در مورد محیط خود به طور طبیعی کنجکاو هستند (عظمتی، ۱۳۸۷).

تمدن

انسان از بدو تکامل، شروع به بنیان نهادن تمدن نمود و در طول این روند تکامل متناسب با هر نیازی برای آن ابزاری طراحی کرده و ساخته است. یکی از این نیازها ساختمان بوده که در روند تکامل بشر و ایجاد دانش در این زمینه، معمار طراحی آنرا متناسب با نیازهای استفاده کنندگان در طراحی اش تامین می نموده. در طراحی معماری، سلايق، علايق، عملکرد و کاربری ساختمان متناسب با شرایط محیطی در نظر گرفته می شود. در سالهای دورتر خانه بستری اجتماعی و عاطفی برای رشد و تعالی کودک فراهم می ساخت و دوره بلند مدتی از کودکی را در بر می گرفت. اما امروزه خانه های ما نمی توانند مامن همیشگی کودکان باشند چرا که آن ها قابلیت لازم برای برآوردن نیازهای یک کودک را ندارند. یکی از این بناهای ضروری در عصر حاضر مهد کودک یا کودکستان است که از دو واژه مهد به معنی گهواره و بستر و واژه کودک که یک رده سنی از رده های سنی انسان می باشد، تشکیل شده است. گرچه در گذشته مهد کودک ها صرفاً جهت نگهداری کودکان بوده اند، اما امروزه این مکانهای معماری هدفمند شده و تبدیل به آموزشگاهی برای آموزش، پرورش و نگهداری کودکان خردسال در بازه ایی زمانی از روز است، که نقش به سزایی در تربیت کودکان دارند و برای گذار آنها از محیط خانه به مدرسه برنامه

---

¹ Nursery, Kindergarten, Nursery School, Pre-School

۱۲ محوره‌های آموزش خلاقیت در جریان تدریس

ریزی شده‌اند. معمولاً کودک از سه سالگی آمادگی ورود به مهد کودک را پیدا می‌کند. وی در آنجا با محیطی جدید آشنا شده که به او توانایی‌ها و دانش‌های بیشتری می‌آموزد تا برای ورود به مدرسه و همینطور گسترش روابط اجتماعی با دیگران آماده شود. زندگی اجتماعی در یک مهد کودک از جمله مهمترین دوره‌های زندگی خردسالان است. در این دوره کودکان می‌توانند معنای زندگی گروهی را حس کنند. فضایی که کودکان همدیگر را ملاقات می‌کنند و تجربه‌های فعالیت اجتماعی و دسته‌جمعی آن‌ها شکل می‌گیرد و حس رقابت و رفاقت در آن‌ها پایه‌گذاری می‌شود و نخستین گام‌های استقلال در وجود آن‌ها نهادینه می‌شود. آن‌ها در حساس‌ترین و مهم‌ترین سالهای زندگیشان یعنی زمانی که پایه‌های رشد شخصیتی، فیزیکی، ذهنی، عاطفی، جسمی و اجتماعی آن‌ها شکل می‌گیرد تا زمانی که وارد شهر می‌شوند، نیاز دارند زندگی اجتماعی را در مقیاس خود تجربه کنند و تامین چنین نیازی مستلزم فراهم بودن فضایی کودکانه و صمیمانه است. بررسی‌ها نشان می‌دهد که عوامل مهمی که در تعیین کیفیت محلهای نگهداری کودکان موثر است به جنبه‌های مختلف آن باز می‌گردد که یکی از این عوامل و شاید مهمترین آنها معماری و فضاهای فعالیت مناسب برای کودکان باشد. بازی، مشارکت گروهی و تعاملات اجتماعی کودک، نه فقط در قالب برنامه‌های آموزشی، بلکه به وسیله طراحی اجزا و عناصر معماری در سامانه‌های کالبدی و عملکردی متناسب با ویژگیها و نیازهای

کودکان امکان پذیر است. اساس طراحی معماری و برنامه ریزی فضایی منطبق با شرایط کودکان به طور قطع بستگی به میزان شناخت ویژگیهای جسمی و روانی کودکان در مراحل مختلف رشد آنان دارد و باید دارای شرایط مناسب و مطلوب برای رشد حواس کودک در درک عوامل محیطی و همسو با شناسایی پدیده های قابل درک توسط حواس انسانی او باشد. اکنون می دانیم انگیزه های حسی که کودک از محیط پیرامونش دریافت می کند برای پیشرفت او اهمیت حیاتی دارند، روانشناسان به تاثیر فضای معماری بر رفتار کودکان پی برده اند و این به عهده معمارانی آشنا به علوم رفتاری کودک است که در فرایند طراحی، این دیدگاه ها را با نیازهای فضایی کودک تلفیق کنند. این توجه باید معطوف به زندگی کودکان و جهان کوچک آن ها، به خصوص رابطه نزدیکشان با طبیعت و فضای سبز باشد. در نتیجه توجه ویژه به مساله طراحی فضاهای آموزشی و تفریحی کودکان سبب برانگیختن حس کنجکاوی، خلاقیت، رشد هوش و زبان و تکامل اجتماعی آنان می شود و در نهایت به کودکان می آموزد که چگونه با دیگران همکاری کنند، مسئولیت هایی را به عهده گیرند و در یک اجتماع یا فرهنگ زندگی کنند.

متأسفانه با گذشت سالها از تاسیس فضاهای آموزشی، همچنان جامعه ما شاهد تحولات چشمگیری در معماری بناهای آموزشی نبوده است و در حال حاضر اکثر دبستان ها و مهد کودک ها در فضا های فاقد طراحی مناسب و یا در فضا هایی با کاربری غیر آموزشی

۱۴ محورهای آموزش خلاقیت در جریان تدریس

(مثل خانه) تاسیسمی گردند. براساس مطالب بیان شده می توان مسئله را اینگونه بیان نمود

کھساخت و سازهای معماری فضای زندگی کودکان جامعه امروز ایران بسیار کم رنگ می باشد و نیازمند توجه بیشتر است. در اصل محلهای نگهداری کودکان فضاهای کوچک، شلوغ، بی رنگ، یکنواخت، صرفاً عملکرد گرا و تغییر کاربری یافته ای می باشند که فاقد طراحی مناسب ویژه کودکان هستند. واقعیت امر این است که فضاهای آموزشی کودکان ما بیشتر، باعث از بین رفتن خلاقیت آنها می شود. ، بی توجهی به تاثیر کیفیت فضای معماری در پرورش خلاقیت کودکان مانع ذوق و شوق کودک، برای ورود به آنها می شود. اهمیت آموزش و پرورش کودکان سبب می شود که کمبود چنین فضاهایی ملموس شده و توجه ویژه ای جهت طراحی مجموعه آموزشی مناسب، ویژه کودکان با عملکردی علمی، فرهنگی، تفریحی و پاسخگوی نیازهای آن ها مد نظر قرار گیرد و به پر شدن این خلاء کمک کند.

شکل گرفتن دنیای فردا

اهمیت این موضوع به معنای اهمیت کودکان در شکل دهی دنیای فردا می باشد. اعضای کوچک و جوان جامعه که قابلیت تاثیر گذاری بر شکل دهی محیطشان را با بیان نیازها و تمایلات خودشان دارند ولی در این مهم نیاز به کمک بزرگسالان دارند. این حقیقت انکار ناپذیر است که کودکان در سنین طفولیت تنها به مراقبت و تامین نیازهای جسمانی نیاز